

Балюк Г.І.,

д.ю.н. професор кафедри екологічного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАПрНУ

Власенко Ю.Л.,

к.ю.н., доцент кафедри екологічного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ РОЗВИТКУ АГРОСФЕРИ

Протягом багатьох років характерною рисою суспільства є зростаюча напруга між різними людськими співтовариствами і природою. Відомо, що сучасна цивілізація виникла як результат взаємодії людини і біосфери, яка під пресом антропогенного тиску перейшла в новий якісний стан, який був визначений В.І. Вернадським як ноосфера.

Людина своїми діями грубо втрутилась в хід еволюційного розвитку життя на Землі і ліквідувала незалежне від неї існування біосфери, хоча і не зуміла, як не старалась, відмінити ті фундаментальні закони, які нею керують, і повністю звільнитися від їх впливів. Однак цілком доречним буде підкреслити, що втручатися в процеси, які відбуваються на Землі як з волі людини, так і незалежно від її бажання, можуть перш за все непізнані повною мірою сили природи, оскільки існування прямих космічно - земних і сонячно - земних зв'язків, які впливають на них доведено в працях В.І. Вернадського, А.А. Чижевського та інших учених.

Такі зв'язки існують і не можуть не впливати на життя на Землі, адже само життя є не що інше, як одна з форм перетворення та існування відомих і невідомих видів енергії в умовах Сонячної системи. Згідно з другим екологічним законом життя може існувати в межах руху через живе тіло потоку енергії, речовин і інформації.

Сьогодні у 20-ті роки 21 століття ємкість природної системи близька до вичерпання. Взаємно посилюючи, доповнюючи і активізуючи одна одну руйнування біосфери і криза цивілізації іні-

цінують процеси деградації суспільства, особистості людини, тако-го ж неповторного виду, як і будь якого виду на Землі, будь то слон, комаха чи вірус. Вони ініціюють ерозію руху людини, руйнування, які відбуваються «під прапором покращення середовища її перебування». Можна говорити, що на сучасному етапі цивілізація перебуває в тупику і, якщо не буде знайдено і реалізовано оптимальний з найменшими втратами вихід, загибель суспільства і колапс біосфери настане з невідворотною закономірністю, і не тільки в далекому майбутньому. За деякими прогнозами вирішальними, очевидно, стануть найближчі -150 років.

В Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [1], яка була прийнята на виконання 17 Цілей сталого розвитку на період до 2030 р. [2], затверджених на Саміті ООН визначені національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири досягнення Україною даних цілей. Ці цілі визначено з урахуванням сучасного розуміння сталого розвитку як моделі економічного зростання, в якій використання ресурсів спрямовано на задоволення потреб людини при збереженні навколишнього середовища таким чином, щоб ці потреби в розвитку були задоволені не тільки зараз, а й для прийдешніх поколінь.

В «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої указом Президента України від 12 січня 2015 року [3] та указі Президента «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року [4] підтримано ідею забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді. Також ними передбачено забезпечення, зокрема стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом та проведення реформи сільського господарства та земельну реформу.

Зокрема, в цілі 2 «Подолання голоду» Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» її досягнення визначено з урахуванням вітчизняних реалій, подавши її як можливість вирішення продовольчих проблем через розвиток конкурентоспроможного сільського господарства. Так, серед пріоритетних завдань визначена необхідність забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем

і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій. Так, в ролі індикаторів визначено частку сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь та заплановано її збільшення на 0,7 % до 2030 року порівняно з 2015 роком [1].

Ще одна проголошена ціль, а саме - ціль 15 «Захист та відновлення екосистем суші», досягнення якої безпосередньо пов'язано з основним виробничим ресурсом сільського господарства – землею. Для реалізації даної цілі в Національній доповіді передбачається відновлення деградованих земель і ґрунтів шляхом використання інноваційних технологій і, як наслідок, скорочення ріллі у 2030 р. порівняно з 2015 р. на 12% (28370,7 тис. га), що дозволить довести частку площі орних земель (ріллі) у загальній території країни до 47%. Також заплановано розширення на 2,8% (1695,5 тис. га) площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання, як то сіножаті і пасовища [1].

Згідно з аналізом Всесвітньої продовольчої програми ООН (World Food Programme UN), через пандемію коронавірусу тільки цього року близько чверті мільярда людей на планеті можуть постраждати від голоду, і викликати гуманітарну і продовольчу катастрофи. Жодна країна в повній мірі не може ще оцінити масштаб і наслідки економічної кризи та пандемії коронавірусної інфекції COVID-19 для економіки, фінансової сфери і бюджету країни [5].

На фоні всезростаючої загрози глобальної екологічної та економічної кризи чільне місце належить вирішенню проблеми деградації та охорони ґрунтів, тому що продовольча безпека в усьому світі залежить саме від стану і якості ґрунтів та водних ресурсів.

Усвідомлюючи небезпеку руйнування, забруднення і загальної деградації ґрунтів, ще на Стокгольмській конференції ООН з навколишнього середовища 1972 року вперше звернули увагу на необхідність охорони ґрунтів. У 1982 року Міжнародна організація з продовольства (ФАО) прийняла Всесвітню хартію ґрунтів, у якій закликала уряди всіх країн розглядати ґрунтовий покрив як всесвітнє надбання людства, а 1983 році ЮНЕП затвердила Основи світової ґрунтової політики.

Ще одним з таких сегментів впливу з боку людини є меліорація, меліороване землеробство. Паювання земель, брак державної політики, спрямованої на відродження меліорації й меліоративного землеробства майже повністю гальмують його розвиток в Україні. Рік у рік агровиробники країни сіють тільки топові культури - кукурудзу, соняшник та сою, довівши клин пізніх культур до 80 відсотків.

Надмірне водоспоживання рільництва зневоднило лісостепову зону України до стану степу, природна родючість під тиском штучної, як стверджують фахівці, активно деградує. Тільки через деградацію найцінніших у світі орних земель Україна щороку втрачає майже 300 млрд. доларів.

Слід визнати, що тимчасові землекористувачі в Україні не займаються культурно - меліоративною організацією територій, не вносять у землю органічних добрив, забули що таке науково - обґрунтовані сівозміни. Передусім, це стосується агрохолдингів, які виснажують землі до критичної межі.

У 90-х роках минулого століття меліорованість лісостепових земель в Україні порівняно зі світовим рівнем перебувала в зародковому стані, а нині охоплення земель меліоративними заходами ще погіршилася. За цей час майже всі землі з внутрішньогосподарськими меліоративними системам перейшли у приватну власність. Багато зрошувальних систем залишаються безгоспними. Їх грабують і руйнують. Реалізація меліоративних заходів, будівництво нових меліоративних систем потребує ухвалення новітніх нормативів і землевпорядних вимог, викупу земель під реалізацію інвестиційних програм для формування просторових територій. Не можна сказати, що Уряд держави не вживає заходів для виправлення цієї ситуації. Однак, на нашу думку, потрібно змінити політику орендних відносин на меліорованих землях, а, можливо, й викупити їх, щоб і вони давали віддачу. Договірні умови з їхніми власниками можуть мати конфіденційний і персоналізований характер, але потрібна чітка державна політика спрямована на консолідацію цих земель і особливе використання та обов'язковість зрошення.

Оренда землі не може бути без державної регуляторної політики. Якщо в найближче десятиріччя в Україні збережеться тенденція підвищення середньомісячних температур, то без заходів з

меліорації та додаткових інвестицій у зрошення степу інтенсивне і стійке землеробство стане неможливим. Пришвидшаться процеси скорочення площ орних земель, опустелювання українського Степу.

Але поки що, частково перебувають в робочому стані станції міжгосподарських державних зрошувальних систем, які перебувають на балансі управління з їх експлуатації, необхідне, на нашу думку, термінове прийняття зазначених вище урядових рішень.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf. (дата звернення: 10.11.2020)
2. Transforming our world: The 2030 Agenda for sustainable Development / United Nations. 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (дата звернення: 1.11.2020)
3. Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020: указ Президента України від 12 січня 2015 // Урядовий кур'єр від 15.01.2015р. - №6.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»: указ Президента України від 30 вересня 2019 року // Урядовий кур'єр від 02.10.2019 - № 188.
5. Голод через пандемію COVID-19 може зачепити чверть мільярда людей — ООН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3024059-golod-cerez-pandemiu-covid19-moze-zacepiti-cvert-milarda-ludej-oon.html>. (дата звернення: 12.11.2020)